

- М. П. Драгоманов. – Кн. 1: Політологія. Культурологія / упоряд. та прим. В. Ф. Погребенник. – К.: Знання України, 2010. – С. 267–324.
5. Драгоманов, М. П. Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова [Текст] / М. П. Драгоманов // Вибране... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні. – К., 1991. – С. 46–59.
 6. Драгоманов, М. П. Література російська, великоруська, українська і галицька [Текст] / М. П. Драгоманов // Літературно-публіцистичні праці: у 2 т. / редкол.: О. Є. Засенко (голова) [та ін.]; ред. тому: О. І. Дей; упоряд. і прим. І. С. Романченка. – К.: Наук. думка, 1970. – Т. 1. – С. 80–220.
 7. Драгоманов, М. П. Пропащий час. Українці під Московським царством (1654–1876) [Текст] / М. П. Драгоманов // Вибране... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні. – К., 1991. – С. 559–574.
 8. Драгоманов, М. П. Про українських козаків, татар та турок [Текст] / М. П. Драгоманов // Вибране... мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні. – К., 1991. – С. 175–203.

Надійшла до редкол.: 04.01.2016

УДК 94 (477) «19»

О. В. Дяченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ УСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДОЛЮБЦІВ 1860–1880-х рр.

Висвітлено процес формування української національної ідеї у свідомості народолюбців другої половини XIX ст. Проаналізовано основний зміст цього поняття, суть, яку вкладали в нього українські народолюбці.

Ключові слова: українська національна ідея, національна ідентичність, українські народолюбці, самоідентифікація, «ходіння в народ».

Показан процесс формирования украинской национальной идеи в сознании народолюбцев второй половины XIX века. Проанализированы основное содержание этого понятия, его суть, которую вкладывали в него украинские народолюбцы.

Ключевые слова: украинская национальная идея, национальная идентичность, украинские народолюбцы, самоидентификация, «хождение в народ».

Останнім часом зріс інтерес наукової громадськості до формування української національної ідеї й розуміння її суті. У газетах, часописах, збірниках статей з'явилась низка публікацій стосовно того, чим же

є національна ідея для українського суспільства. Однак усебічне вивчення її формування та розуміння суті національно свідомим українством другої половини XIX ст., яке потребує досліджень величезної епістолярної спадщини громадських діячів, що є надзвичайно важливе історико-культурологічне джерело, – ще попереду.

На сучасному етапі українського історіографічного процесу проведено досить багато пошуків та досліджень, опубліковано чимало праць стосовно формування української національної ідеї. Розглядаючи поставлену історіографічну проблему, не можна не зазначити, що останнім часом з'явилося багато праць з політології, націології та етнодержавознавства з дослідження національних пошуків українських суспільно-громадських діячів другої половини XIX ст. Важливо усвідомлювати, що праці вчених із вивчення лише життя та діяльності окремих діячів зазначеного періоду не дають комплексного розуміння етапу формування української нації та національної ідеї, особливостей її генези, а фрагментарне ознайомлення з вітчизняною націологічною думкою може дати лише однобічне уявлення про формування української нації та її роль у становленні громадських діячів.

Спроби осягнути проблеми розуміння самого поняття національної ідеї українськими народолюбцями мають досить велику історіографічну традицію. У другій половині XIX ст. питання української національної ідентичності стало предметом розгляду видатних українських літераторів, істориків та громадських діячів.

Цю проблему порушували такі дослідники, як В. Танцюра – охарактеризував вплив на українське відродження громадського руху [39], С. Трусевич – дав детальну характеристику суспільно-політичному рухові у Східній Галичині в 50–70-х рр. XIX ст. [40], П. Магочій, сучасний канадський дослідник – запропонував нову аналітичну структуру, або модель, вивчення українського національного відродження, яка, на думку автора, має не тільки визначити український рух у широкому, європейському контексті, але й брати до уваги специфічний український досвід [30, с. 98].

Історія науки новітньої доби продемонструвала багатомірність підходів до визначення нації та національної ідеї. Серед дослідників у цій галузі слід відмітити праці сучасних українських теоретиків щодо формування української нації: О. Гриніва [10], Г. Касьянова [21–23], І. Кресіної [25], Ю. Римаренка [35], Л. Ребета [34], С. І. Світленка [36–38], А. Черненка [42] та ін.

Доповнюють історіографію з вивчення проблем формування і становлення української національної ідеї, національної ідентичності та націоналізму дослідження українських авторів. Значний обсяг теоретичного матеріалу з розвитку національної ідентичності та української ідеї подано в монографії Г. Касьянова [21]. У ній викладено різні феноменологічні й методологічні підходи до визначення націоналізму, національної ідеї та

ідентичності, подано класифікацію й структуру різних теорій. Розглядаючи «український проект», дослідник зосередився головним чином на теоретичних аспектах становлення української нації і націоналізму, намагаючись уникати ілюстративних моментів, звернень до конкретних фактів та емпіричного матеріалу.

Інша дослідниця І. Кресіна розробила системологічну концепцію національної свідомості в контексті політичних процесів, що відбуваються в Україні і світі. Авторка також визначила основні характеристики та чинники формування й розвитку, рівні й напрями еволюції української національної свідомості як духовного феномена нації [25]. О. Гринів у праці «Українська націологія», використовуючи персоналістичний підхід для розкриття теми, детально охарактеризував роль і внесок багатьох українських діячів, починаючи з давньоруських часів і до XX ст., у справу формування української нації [10].

Для кращого розуміння національної ідеї тогочасним суспільством автор використав також дослідження О. Забужко [18, 19], П. Гнатенка [8], В. Жмири [17], Ф. Канака [20] та ін. Так, у монографії О. Забужко вперше виокремлено філософію національної ідеї як самостійний напрямок європейської філософської культури XIX ст. Національну ідею розглянуто в культурній спадщині покоління «Молодої України», їх світоглядних націологічних шукань. На матеріалі теоретичних праць І. Я. Франка, а також його художніх творів, епістолярної спадщини автор проаналізувала проблеми становлення нації з етнічної маси [6; 19; 27].

Отже, подана нами історіографія з проблем українського націотворення є доволі широка, що дало змогу автору цієї статті визначити основні чинники процесу формування української національної ідеї в 60–90-х рр. XIX ст., а також проаналізувати внесок українських народолюбців у цей процес.

Більшість сучасних українських істориків зазначає, що між 1840–1860-ми рр. відбувся величезний стрибок у розвитку українського національного руху. Суспільні діячі вирішили творити нову українську ідеологію не на тих засадах, які пропонувала стара еліта, а на народній основі. Саме починаючи з 40-х рр. XIX ст., демократична інтелігенція як провідна верства перейшла від ідеї культурної окремішності до усвідомлення національного самовизначення, змагання за культурницьку, а пізніше й політичну самостійність. Формувалась українська національна ідеологія, яка викристалізувалася під впливом творчості Т. Г. Шевченка. Дослідники стверджують, що лише відтоді маємо підстави говорити про перетворення української спільноти в модерну націю, а операція на народну основу стало єдиною можливістю втримати національну ідентичність [3; 11; 14; 17; 23; 24; 28; 29; 31; 36; 43].

У цій статті автор намагається довести, що свідомість українців (хоча й у меншій кількості населення, переважно серед письменників, громад-

ських діячів) перебувала не на етнічному, а вже на національному рівні. Такий підхід дав змогу ширше глянути на реалізацію українського національного проекту протягом другої половини XIX ст. Адже його успіх залежав переважно від так званих «національно свідомих українців», громадських діячів, які здобували українську культуру, традиції серед селянства.

У другій половині XIX ст. розпочалося нове творення української національної ідеї. Підкреслимо, що визначну роль у побудові національної держави та перетворенні народу в націю відіграє національно-свідомою частина суспільства – національна еліта. Однак на українських землях вона здебільшого була спольщена та зрусифікована. Тому в епоху формування української модерної нації саме громадські діячі, народолюбці, які втілювали й поширювали національну ідею, були тісно пов'язані із самовизначенням та самоорієнтацією національної ідентичності. Для української національної спільноти такими особистостями були В. Антонович, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Кониський, М. Костомаров, П. Куліш, І. Франко, О. Потебня, Т. Шевченко та ін.

Поняття «українська ідея», стверджує Ф. Медвідь, першим запропонував П. Куліш у статті «Хутірська філософія і віддалена від світу поезія», де автор вклав у зазначене поняття усвідомлення, розуміння людиною належності до свого народу, його культури і віри [26, с. 155]. Тобто для письменника національна ідея – це, насамперед, самоідентифікація, ототожнення себе з українським народом. Пізніше цей термін застосовували О. Кониський, М. Драгоманов, Б. Грінченко та інші громадські діячі. На наш погляд, саме таке трактування національної ідеї може бути перенесено і в наш час, адже вищим способом становлення особистості є її національне самовизначення, усвідомлення національної ідеї, що стає основною рисою її світогляду та самосвідомості.

Можна припустити, що П. Куліш хоч першим і запропонував термін «українська ідея», утім у витоках його формування, розуміння цього поняття, може й підсвідомого, стояв М. Костомаров, який намагався відокремити руський народ від великоросів («Дві руські народності», «Думки про федеративну засаду в Давній Русі»), тобто він усвідомлював належність до свого народу зовсім за іншими рисами, ніж у росіян. Далі пішов В. Антонович, який доводив відмінність українців від росіян і поляків, а також самотність української культури («Три національні типи народні», «Польсько-українські взаємини ХУІІ ст. в сучасній польській призмі», «Про українофілів і українство», «Записка у справі обмежень української мови») [1].

Більшість українських дітей того часу, що прагнули отримати середню та вищу освіту, вільно чи невільно потрапляли в навчальних закладах під вплив російської мови і культури. Асимілювавшись, вони ще глибше відчували своє відчуження від українського народу не лише соціально, а й національно. Ті з них, які зберегли національну ідентичність, почували

себе чужинцями в культурному світі, майже повністю здомінованому російським впливом.

Поняття української національної ідеї в більшості українських народолюбців формувалося під впливом творів Тараса Шевченка, про що вони самі ж зазначали у своїх щоденниках і спогадах. Ось як, наприклад, у своєму щоденнику О. Я. Кониський записав, що, доставши «Кобзаря», він почав писати під його впливом рідною мовою. Уже тоді в нього виникла потреба висловлювати свої думки переважно українською. Його душу також розтривожили заборонені тоді вірші поета. Узагалі українолюбні й народолюбні мотиви поетичного слова Т. Г. Шевченка мали величезний вплив на формування нового покоління українських народолюбців. Не стали винятком і М. Драгоманов, П. Єфименко, Б. Познанський, С. Русова та інші [36, с. 11–35].

Інший чинник формування національної ідеї та розуміння цього поняття – це масове «ходіння в народ». Оскільки саме поняття національної ідеї, на думку багатьох народолюбців, має бути близьким і зрозумілим для всіх, то «ходіння в народ» сформувало національну свідомість багатьох майбутніх українських народолюбців, зміцнило любов до скривдженого долею народу, наповнило співчуттям, утверджувало в думці, що причиною народного горя є несправедливий існуючий лад, який поєднав у собі соціальний, національний і політичний гніт колись вільної нації. Українська інтелігенція, переважно молодь, відчула обов'язок діяти, працювати, творити аби змінити на краще долю народу.

Аналіз спогадів, листування діячів національного відродження дає підстави стверджувати, що в 60-х рр. XIX ст. молодь чітко усвідомлювала, що є національними цінностями народу [1; 2; 5; 7; 9; 13–16]. Для них це, перш за все, відсутність соціальної кривди в суспільстві, яку можна досягти завдяки піднесенню національної ідеї, а цьому сприятиме лише українська інтелігенція, завдання якої, наприклад, як уважав О. Кониський, – довести до свідомості народу, що він належить до української нації та є українці. Щодо практичного вирішення цих питань, то народолюбець не схилявся до рішучих дій, а залишався на позиціях лібералів-реформаторів, тому головну надію покладав на урядові реформи [2; 4–7].

У центрі уваги української інтелігенції 60–80-х рр. XIX ст. був простий народ, селяни. Під українським народом розуміли передусім трудящий люд, головним чином селянство, зі своїми потребами та інтересами.

Однією з найголовніших проблем щодо формування національної ідеї була літературна українська мова. Особливою гостроти в несприятливому розвитку національної мови додав факт роз'єднання українських земель у складі Російської імперії з її русифікаторським режимом та Австро-Угорщини, де українська мова зазнавала переважно польських впливів. У національних європейських рухах XIX ст. важливу роль відігравали заклади освіти, що були джерелом писемної культури. У 1840–1890-х рр. дале-

ко не всі мали доступ до навчання. Національна відмінність у Російській імперії створила мовну проблему, за якої національна та державна діяльність не збігались.

Народолюбці (О. Потебня, О. Кониський, Б. Грінченко та інші) у багатьох публікаціях наголошували на тому, що мова українського народу – велике культурне надбання всієї нації, адже саме вона є той дійовий засіб, що допоможе молодому поколінню глибше пізнати ментальність рідного народу, його багату культуру, традиції, звичаї, у яких закладено орієнтири для формування кращих рис національного характеру: працелюбність, чутливість, мужність, вірність слову, любов до рідної землі. Крім того, О. Потебня вважав, що мова повинна бути, перш за все, національною ознакою, у якій (тобто в українській мові) має зберігатися наша культура, свідомість та історична пам'ять народу [33].

Однією з центральних проблем формування національної ідеї була також проблема взаємин інтелігенції із селянством [32]. Селянство становило більшість серед усіх верств населення України. Прагнення пізнати «народний ідеал», «розчинитися» у середовищі простолюття, «злитися» з ним, присвятити себе служінню й захисту інтересів принижених і скривджених надихало глибоке почуття любові до народу, що породжувала велику віру у творчі сили, і це стало моральною основою діяльності багатьох народолюбців. Саме інтелігенції належало пояснити селянинові, «інстинктивному українцю», хто він є насправді, а також мусила запропонувати чи нав'язати нову ціннісну ієрархію, радячи селянину сприймати світ у національних категоріях, і до традиційної самоідентифікації «я – тутешній, православний, селянин» додати ще й «українець» [12, с. 18].

Більшість письменників середини XIX ст. у своїх творах не ідеалізувала селянського життя в цілому, у чому нерідко їх звинувачували історики літератури. Для них селянин не був істотою винятковою. Допомогти селянинові здолати два головних лиха – бідність і нерозвиненість – мала просвіта та постійна дієва підтримка інтелігенції, яка повинна стати, за твердженням І. Франка, для народу порадником, учителем, адвокатом, лікарем тощо [41]. Тому однією з головних проблем для нього була взаємодія інтелігенції із селянством. Національно-свідома інтелігенція другої половини XIX ст. намагалася соціальною співпрацею активізувати сталі українські традиції, звичаї, ментальні архетипи через поширення ідеї української самобутності, роблячи акцент на культурницькому стилі діяльності.

Отже, ідеологія формування української ідеї у свідомості інтелігенції полягала в заклику до національного й соціального визволення. Проте їх націоналістичні погляди не можна трактувати однозначно. Їх сильна риса в тому, що у своїх працях, хоч і опосередковано, але все ж було обґрунтовано окремішність українців як національного типу, визначено національні риси характеру тощо. Для національно-свідомого українського суспіль-

ства селянство стало об'єктом просвітницьких зусиль, джерелом матеріалу для творення національної культури, головним героєм та потенційним адресатом творів мистецтва і зрештою головною надією на успішність. А головна роль інтелігенції – стати транслятором української ідеї для інших соціальних верств.

Сьогодні національна ідея як чинник згуртування й об'єднання нації має відповідати потребам абсолютної більшості громадян країни, містити формулу успіху, бути зрозумілою і близькою для всіх верств населення. Вона має ґрунтуватися на тих ідеях та поглядах, які спільні для всього українського соціуму, а не на тих, що є предмет гострих суперечок між різними «полюсами». Національна ідея має об'єднувати не лише різні верстви суспільства, а й суспільство в цілому з державою. У разі відповідності цим вимогам національна ідея стане привабливою і зрозумілою для кожного громадянина країни, консолідує суспільство.

Бібліографічні посилання

1. Антонович, В. Б. Моя сповідь [Текст] // Вибрані історичні та публіцистичні твори / В. Б. Антонович. – К.: Либідь, 1995. – 816 с.
2. Барвінський, О. Летопись суспільної роботи і сили русиновъ австрійських [Текст] / О. Барвінський. – Тернополь, 1885.
3. Брижицька, С. А. «Я не одинокий...»: Національне самоствердження Тараса Шевченка та його вплив на становлення національної ідентичності українців (друга чверть XIX ст. – середина 20-х років XX ст.) [Текст] / С. А. Брижицька. – Черкаси: Брама-Україна, 2006. – 192 с.
4. Возняк, М. Драгоманов у відновленій «Правді». З додатком його листів до Ол. Кониського й Ол. Барвінського та й останнього до нього [Текст] / М. Возняк // За сто літ. – 1930. – Кн. 5. – С. 229–239.
5. Возняк, М. Листування Панька Куліша з О. Кониським [Текст] / М. Возняк // Нова Україна. – 1923. – № 10–11. – С. 139–162.
6. Возняк, М. Тринадцять листів І. Франка до О. Кониського [Текст] / М. Возняк // Життя і революція. – 1927. – № 4. – С. 84–98; № 5. – С. 234–242.
7. Глібов, Л. Листи до О. Кониського [Текст] // Твори: в 2 т. / Л. Глібов. – К.: Либідь, 1974. – Т. 2. – С. 352–363.
8. Гнатенко, П. І. Український національний характер [Текст] / П. І. Гнатенко. – К.: ДОК-К, 1997. – 116 с.
9. Грінченко, Б. Діалоги про українську національну справу [Текст] / Б. Грінченко, М. Драгоманов; упоряд. А. Жуковський. – К.: Вид-во Ін-ту укр. археографії НАН України, 1994. – 285 с.
10. Гринів, О. Українська націологія: XIX – початок XX століття. Історичні нариси [Текст] / О. Гринів. – Львів: Світ, 2005. – 288 с.
11. Грицак, Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. [Текст] / Я. Й. Грицак – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
12. Грицак, Я. Й. Формування модерної української нації: історіографія та історіософія проблеми [Текст]: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Я. Й. Грицак. – К., 1996. – 43 с.

13. **Грушевський, М. С.** Листи [Текст] / М. С. Грушевський. – К.: Генеза, 2003. – С. 54–71.
14. **Драгоманов, М. П.** Літературно-публіцистичні праці [Текст] : у 2 т. / М. П. Драгоманов. – К.: Наук. думка, 1970. – Т. 1. – 533 с.
15. **Єфремов, С.** Щоденник (1923–929) [Текст] / С. Єфремов. – К.: Наук. думка, 1997. – С. 525–528.
16. **Житецький, П. Г.** Спогади про Івана Франка [Текст] / П. Г. Житецький. – Львів: Каменяр, 1997. – С. 161–163.
17. **Жмир, В.** Національна свідомість та державність [Текст] / В. Жмир // Вісн. Акад. наук України. – 1993. – № 10. – С. 60–68.
18. **Забужко, О. С.** Месіянство як рання стадія розвитку філософії національної ідеї (Польща, Україна, Росія) [Текст] / О. С. Забужко // Історія і культура слов'ян. – К., 1993. – С. 70–80.
19. **Забужко, О. С.** Філософія української ідеї та європейський контекст: Франківський період [Текст] / О. С. Забужко. – К.: Основи, 1993. – 126 с.
20. **Канак, Ф.** Національна ідея: поняття і принцип [Текст] / Ф. Канак // Розбудова держави. – 1994. – № 11. – С. 16–23.
21. **Касьянов, Г. В.** «Нація» і «націоналізм»: слова і терміни [Текст] / Г. В. Касьянов // Укр. іст. журн. – 1999. – № 2. – С. 3–14.
22. **Касьянов, Г. В.** Теорії нації та націоналізму [Текст] / Г. В. Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.
23. **Касьянов, Г. В.** Українська інтелігенція на рубежі XIX–XX століть: Соціально-політичний портрет [Текст] / Г. В. Касьянов. – К.: Либідь, 1993. – 176 с.
24. **Колесник, І. І.** Українська історіографія (XVIII – початок XX ст.) [Текст] / І. І. Колесник. – К.: Генеза, 2000. – 354 с.
25. **Кресіна, І.** Людина і нація як цілісна вартість національної ідеї [Текст] / І. Кресіна // Нац. ідея – відповідь на виклик часу: зб. наук. праць. – К., 2001. – С. 66–76.
26. **Куліш, П.** Хутірська філософія і віддалена від світу поезія [Текст] / П. Куліш // Хроніка 2000. – 1993. – № 3–4 (5–6). – С. 110–147.
27. Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова [Текст]. – Львів: Світ, 2006. – С. 24, 37, 84, 86, 88–292, 300–389.
28. **Лисяк-Рудницький, І.** Історичні есе [Текст] / Іван Лисяк-Рудницький. – К.: Основи, 1999. – Т. 1. – 554 с.
29. **Лисяк-Рудницький, І.** Історичні есе [Текст] / І. Лисяк-Рудницький. – К.: Основи, 1999. – Т. 2. – С. 125–249.
30. **Магочій, П. Р.** Галичина (історичні есе) [Текст] / П. Р. Магочій. – Львів: Світ, 1996.
31. **Медвідь, Ф.** Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів [Електронний ресурс] / Ф. Медвідь. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=36&c=66>. – Заголовок з екрана.
32. **Портнова, Т. В.** Українське селянство в системі уявлень національно-свідомої інтелігенції (друга половина XIX ст.) [Текст] / Т. В. Портнова // Наддніпрян. Україна: іст. процеси, події, постаті: [зб. наук. праць / відп. ред. С. І. Світленко та ін.]. – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2007. – Вип. 5. – С. 176–183.
33. **Потебня, О.** Естетика і поетика слова. Збірник [Текст] / О. Потебня. – К.: Мистецтво, 1985. – 302 с.

34. Ребет, Л. Теорія нації [Текст] / Л. Ребет. – Львів: Світ, 1997. – 238 с.
35. Римаренко, Ю. Національна свідомість: вихід у практику [Текст] / Ю. Римаренко // Етнонаціон. розв. України. Терміни, визначення, персоналії. – К.: Наук. світ, 1993. – С. 233–238.
36. Світленко, С. І. Світ модерної України кінця XVIII – початку XX століття [Текст] : зб. наук. праць / С. І. Світленко. – Д.: Герда, 2007. – 460 с.
37. Світленко, С. І. Українська модерна нація: чинники формування та становлення наприкінці XVIII – на початку XX ст. [Текст] / С. І. Світленко // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. Сер.: «Історія та археологія». – 2007. – № 6. – С. 3–11.
38. Світленко, С. І. Українські громади другої половини XIX – початку XX ст. (Особливості ідеології та діяльності) [Текст] / С. І. Світленко // Київ. старовина. – 1998. – № 2. – С. 9–28.
39. Танцюра, В. І. Вплив на українське відродження громадівського руху [Текст] / В. І. Танцюра // Політична історія України. – К.: Генеза, 2001. – С. 170–175.
40. Трусевич, С. М. Суспільно-політичний рух у Східній Галичині в 50–70-х рр. XIX ст. [Текст] / С. М. Трусевич. – К., 1978. – С. 67–83.
41. Франко, І. Я. Чи вертатись нам назад до народу? [Текст] / І. Я. Франко // Франко І. Я. Твори: в 20 т. – К., 1956. – Т. 19. – С. 40.
42. Черненко, А. М. Українська національна ідея [Текст] / А. М. Черненко. – Д., 1994. – 144 с.
43. Шпорлюк, Р. Українське національне відродження в контексті європейської історії кінця XVIII – початку XIX століть [Текст] / Р. Шпорлюк // Наука і культура. – К., 1991. – Вип. 25. – С. 157–173.

Надійшла до редкол.: 31.01.2016

УДК 63.3(2) 47

Ю. І. Коломоєць, С. І. Поляков

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПЕРШЕ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВЕ ВИДАННЯ З КРИМІНОЛОГІЇ РЕВОЛЮЦІЙНОГО ТЕРОРИЗМУ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ (1860–1870)

На матеріалах першого навчально-наукового поліцейського видання А. П. Мальшинського проаналізовано теоретичні засади, умови, причини виникнення російського народницького тероризму, його соціальний склад.

Ключові слова: А. П. Мальшинський, народництво, соціально-революційний рух, тероризм.

На материалах первого учебно-научного полицейского издания А.П. Мальшинского проанализированы теоретические основы, условия,